

YUMUŞAK GÜÇ ARACI OLARAK SINOVAÇ AŞISININ TÜRK BASININDA TEMSİLİ ÜZERİNE BİR TEMATİK ANALİZ

A THEMATIC ANALYSIS ON THE REPRESENTATION OF SINOVAÇ VACCINE AS A SOFT POWER TOOL IN THE TURKISH PRESS

Zeynep AYER ÖZTOK¹ ●

Şakir EŞİTTİ² ●

ORCID: Z.A.Ö. 0000-0003-4107-0171
Ş.E. 000-0001-9270-5363

Corresponding author/Sorumlu yazar:

¹ Zeynep Ayer Öztok

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türkiye

E-posta: zeynepayer@comu.edu.tr

² Şakir Eşitti

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türkiye

E-posta: sakir.esitti@comu.edu.tr

Received/Geliş tarihi: 11.04.2025

Benzerlik Oranı/Similarity Ratio: %x

Revision Requested/Revizyon talebi:

26.05.2025

Last revision received/Son revizyon teslimi:

11.06.2025

Accepted/Kabul tarihi: 27.06.2025

Etik Kurul İzni/ Ethics Committee Permission:

There is no element in the study that requires ethics committee approval. / Çalışmada etik kurul onayı gerektiren bir unsur bulunmamaktadır.

Citation/Atf: Öztok Ayer, Z & Eşitti, Ş. (2025). Yumuşak Güç Aracı Olarak Sinovac Aşısının Türk Basınında Temsili Üzerine Bir Tematik Analiz. The Turkish Online Journal of Design Art and Communication, 15 (3), 955-966.
<https://doi.org/10.7456/tojdac.1674090>

Öz

Bu çalışma, Çin menşeli Sinovac (CoronaVac) COVID-19 aşısının Türk basınındaki temsiliyi inceleyerek, bu aşının Çin'in sağlık diplomasisi ve yumuşak güç stratejileri bağlamında kullanımını araştırmaktadır. COVID-19 pandemisi sürecinde aşilar yalnızca biyomedikal müdahale araçları değil; aynı zamanda kamu diplomasisinin, siyasal temsillerin ve sembolik gücün birer aracı haline gelmiştir. Bu bağlamda medya, aşiyı yalnızca tıbbi bir önlem olarak değil, aynı zamanda ideolojik bir tartışma alanı ve toplumsal yönlendirme aracı olarak da ele almıştır. Araştırmanın amacı Sinovac aşısının Çin'in sağlık diplomasisi ve yumuşak güç stratejileri bağlamında nasıl kullanıldığını tespit etmek, Çin'in bu stratejilerinin Türk basınındaki yansımalarını ortaya koymak, bu yolla Çin'in uyguladığı sağlık diplomasisi ve yumuşak güç stratejileri hususundaki bilgi birikimine katkıda bulunmaktır. Araştırmanın temel sorusu, Türk basınında Sinovac aşısına yönelik haber söylemlerinin hangi temalar etrafında şekillendiği ve bu söylemlerin Çin'in yumuşak güç stratejileri ile nasıl ilişkili olduğudur. Çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş, analiz süreci tematik analiz tekniği çerçevesinde yürütülmüştür. Veri seti, 13 Ocak 2021 ile 13 Ocak 2022 tarihleri arasında yayımlanmış olan toplam 3738 haber metninden oluşmaktadır. Veriler, farklı ideolojik çizgilere sahip yedi ulusal gazeteden elde edilmiş; içerikler MAXQDA 2022 yazılımı aracılığıyla kodlanarak sistematik biçimde analiz edilmiştir. Kodlama sürecinin ardından analiz edilen haber içerikleri, aşı tedariki ve dağıtımı, bilimsel değerlendirmeler ve güvenlik, ayrıcalıklı uygulamalar ve siyasal eleştiriler, medya temsili ve kamuoyu güveni ile pandeminin toplumsal etkileri olmak üzere beş ana tema etrafında toplanmıştır. Elde edilen bulgular, medya organlarının ideolojik yönelimlerine bağlı olarak aynı konuyu farklı biçimlerde çerçevelediklerini ve kamuoyunun aşıya yönelik tutumlarının bu temsiller aracılığıyla şekillendiğini ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Türk Basını, Sinovac, Coronavac, Tematik İçerik Analizi, Yumuşak Güç

Abstract

This study examines the representation of the Chinese Sinovac (CoronaVac) COVID-19 vaccine in the Turkish press and explores its use in the context of China's health diplomacy and soft power strategies. During the COVID-19 pandemic, vaccines have become not only tools of biomedical intervention but also instruments of public diplomacy, political representations and symbolic power. In this context, the media has treated the vaccine not only as a medical measure, but also as a site of ideological debate and a tool of social manipulation. The aim of this study is to determine how Sinovac vaccines are used in the context of China's health diplomacy and soft power strategies, to reveal the reflections of these strategies of China in the Turkish press, and to contribute to the existing body of knowledge on China's health diplomacy and soft power strategies. The main question of the research is around which themes the news discourses on the Sinovac vaccine in the Turkish press are shaped and how these discourses are related to China's soft power strategies. The qualitative research method was adopted in the study and the analysis process was carried out within the framework of the thematic analysis technique. The data set consists of a total of 3738 news articles published between January 13, 2021 and January 13, 2022. The data were obtained from seven national newspapers with different ideological stripes; the content was coded and systematically analyzed using MAXQDA 2022 software. Following the coding process, the analyzed news items were grouped under five main themes: vaccine procurement and distribution, scientific evaluations and safety, privileged practices and political criticism, media representation and public trust, and social impacts of the pandemic. The findings revealed that media outlets framed the same issue in different ways depending on their ideological orientations and that public attitudes towards vaccination were shaped through these representations.

Keywords: Turkish Media, Sinovac, Coronavac, Thematic Content Analysis, Soft Power.

GİRİŞ

COVID-19 pandemisi, yalnızca küresel ölçekte bir sağlık krizine neden olmakla kalmamış; aynı zamanda devletlerin dış politika yaklaşımlarını, toplumsal aktörlerle kurdukları iletişim biçimlerini ve medya aracılığıyla inşa edilen temsil pratiklerini köklü biçimde dönüştürmüştür (Lipscy, 2020, s. E99-E101). Salgın, modern toplumların yalnızca biyolojik güvenlik alanlarında değil; siyasal, kültürel ve ideolojik düzlemlerde de yeniden yapılanmasına neden olmuştur. Bu süreçte özellikle sağlık politikaları, ulusal kimlikler ve uluslararası ilişkiler yeniden anlamlandırılmıştır (Huang, 2021, s. 7-8). Pandeminin yönetiminde merkezî bir rol üstlenen aşılarda, yalnızca enfeksiyon riskini azaltmaya yönelik biyomedikal araçlar olmaktan çıkmış; aynı zamanda ülkelerin dış dünyaya verdikleri mesajları, siyasal ittifaklarını ve toplumsal güven düzeylerini yansıtan güçlü sembollere dönüşmüştür (Taghizade, Chattu, Jaafaripooyan1, & Kevany, 2021, s. 2-4).

Bu dönüşüm, uluslararası ilişkiler literatüründe sıkça başvurulmuş yumuşak güç kavramıyla yakından ilişkilidir. Joseph Nye’in tanımladığı biçimiyle yumuşak güç, bir ülkenin kültürel değerleri, siyasal sistemi veya dış politikadaki söylemleri yoluyla başka aktörler üzerinde baskı kurmaksızın etki yaratabilme kapasitesidir (Nye, 2004, s. 5). Pandemi döneminde aşılarda, bu yumuşak güç stratejilerinin yeni aktörleri hâline gelmiş, aşı üretimi ve dağıtımı ülkelerin küresel konumlarını belirleyen yeni bir rekabet alanı olarak öne çıkmıştır (Antwi-Boasiako, 2022, s. 4-5). Bu süreçte aşı, yalnızca bir sağlık hizmeti değil; aynı zamanda bir dış politika enstrümanı, bir meşruiyet kaynağı ve uluslararası prestij ölçütü olarak işlev görmüştür (Sparke & Levi, 2022, s. 89).

Bu çalışmada analiz edilen aşı, Çin merkezli biyoteknoloji firması Sinovac Biotech Ltd. tarafından geliştirilen ve klinik olarak “CoronaVac” adıyla bilinen COVID-19 aşısıdır (Yavuz, 2020, s. 226). Ancak gerek kamuoyunda gerekse medya içeriklerinde, söz konusu aşığı sıklıkla üretici firmanın adı olan “Sinovac” etiketiyle atıf yapıldığı gözlemlenmiştir. Bu durum, medyada ürünün değil üretici markasının öne çıkması şeklinde bir temsil pratiğine işaret etmektedir. Böylece “Sinovac” etiketi, yalnızca bir şirket adından öteye geçerek bir tür simgesel anlam yükü taşıyan kavrama dönüşmüştür. Bu çalışmada da medya temsillerinin sürekliliğini korumak ve analizle terminoloji uyumunu sağlamak amacıyla, ilgili aşığı “Sinovac” ismiyle referans verilmiştir.

Türkiye özelinde değerlendirildiğinde, pandemi sürecinde Sinovac aşısının tercih edilmesi, sağlık politikalarından dış politikaya uzanan geniş bir tartışma yelpazesini beraberinde getirmiştir. Aşının geleneksel inaktif virüs teknolojilerine dayanması, saklama koşullarındaki esneklik gibi lojistik avantajlar sağlamış; fakat klinik verilerdeki belirsizlik, şeffaflık eksikliği ve etkinlik oranlarındaki tutarsızlıklar, bilimsel ve kamusal eleştirilerin hedefi olmuştur (Barlas, Öztürk, Pehlivan, & Aydın, 2021, s. 3152). Bu nedenle Sinovac’a dair tartışmalar yalnızca tıbbi nitelikte değil; aynı zamanda siyasal tercihleri, ideolojik tutumları ve dış politika ilişkilerini de içeren çok katmanlı bir anlam alanı üretmiştir (Yıldırım, 2023, s. 1395-1396).

Bu çok boyutlu tartışma zemini içerisinde, medyanın oynadığı rol özel bir önem taşımaktadır. Medya, yalnızca bilgi sunan bir araç olmanın ötesinde; toplumun gerçekliği nasıl algıladığını şekillendiren, gündemi oluşturan ve sembolik anlamlar inşa eden bir alandır (Couldry & Hepp, 2018, s. 58). Özellikle sağlık krizleri gibi belirsizlik dönemlerinde medya, bireylerin bilgiye erişim kanalı olmanın ötesinde; güven, risk, korku ve umut gibi temel duyguları da yönlendiren bir iletişim mecrasına dönüşmektedir (Kalçık & Bayrak, 2020). Sinovac’a ilişkin haberler de bu çerçevede, aşılama süreci, bilimsel otoritelerin açıklamaları, hükümet ilişkileri ve kamuoyu refleksleri gibi pek çok farklı düzlemde kurgulanmıştır.

Farklı medya organlarının aynı olaya dair değişken çerçeveler kullanması, medya temsillerinin ideolojik altyapısıyla ilişkilidir. Sinovac’ın medyadaki temsili bu nedenle söylemsel olarak parçalı, çoğul ve kimi zaman çelişkili anlatılar üzerinden şekillenmiştir (Yıldırım, 2023, s. 1399). Bu durumu Stuart Hall’un temsil kuramı üzerinden okumak daha bütüncül bir anlam zemini sağlayacaktır. Hall’a göre temsil, gerçekliğin yansıtılması değil, söylemler ve kültürel kodlar yoluyla anlamlandırılmasıdır (Hall, 1997, s. 15-16). Dolayısıyla medya içerikleri yalnızca bilgiyi aktarmakla kalmamakta; aynı zamanda güç ilişkilerini yeniden üretmekte ve toplumsal kimlikleri yapılandırmaktadır (O’Shaughnessy, Stadler, & Casey, 2012, s. 23-24). Bu çerçevede Sinovac’ın medya temsillerini incelemek, sadece bir aşı markasına

ilişkin algıyı değil; devlet-toplum ilişkileri, bilimsel otoriteye güven ve dış politik vizyonlara dair örtük anlamları da çözümlemeye olanak tanımaktadır.

Bu çalışma, yukarıda özetlenen kuramsal çerçeve doğrultusunda Sinovac aşısının Türk basınındaki temsillerini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın temel hedefi, Sinovac'ın medya söylemi içerisinde nasıl anlamlandırıldığını ve bu anlamların hangi temalar etrafında kurgulandığını ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda ideolojik yönelimleri farklılık gösteren yedi ulusal gazete seçilmiş; bu gazetelerde 13 Ocak 2021 ile 13 Ocak 2022 tarihleri arasında yayımlanan toplam 3738 haber, tematik analiz yöntemiyle sistematik biçimde incelenmiştir. Kodlama ve analiz süreci MAXQDA 2022 yazılımı kullanılarak yürütülmüş, haber içerikleri aşı tedariki ve dağıtımı, bilimsel değerlendirmeler ve güvenlik, ayrıcalıklı uygulamalar ve siyasal eleştiriler, medya temsili ve kamuoyu güveni ile pandeminin toplumsal etkileri olmak üzere beş ana tema etrafında toplanmıştır. Bu çalışma, sağlık krizlerinde medyanın nasıl bir temsil alanı yarattığını, bu temsilin kamuoyunu nasıl etkilediğini ve siyasal-toplumsal sonuçlar doğurabilecek biçimde nasıl işlediğini ortaya koyarak hem medya çalışmaları hem de sağlık iletişimi literatürüne teorik ve ampirik düzeyde katkı sunmayı hedeflemektedir.

KURAMSAL ÇERÇEVE

Son on yılda Çin, ekonomik büyüklüğü ve askeri harcamalarındaki hızlı artış sayesinde uluslararası sistemde yükselen bir aktör hâline gelmiştir. Örneğin, 2021'de Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) bakımından ABD'nin hemen arkasında ikinci sıraya yerleşen Çin, bu ekonomik kapasitesini dış politika araçlarına dönüştürerek küresel nüfuzunu genişletmiştir (Allison, 2017, s. 23; Shambaugh, 2013, s. 45). Aynı zamanda Çin'in revizyonist nitelikteki stratejileri, Batı merkezli mevcut düzenin bazı kurallarını sorgulamaktadır. Güney Çin Denizi'ndeki kıta sahanlığı iddiaları ve bölgedeki askeri üs tesisleri, Pekin'in deniz alanları üzerindeki kontrolünü pekiştirme çabası olarak okunmalıdır (Allison, 2014, s. 27). Buna ek olarak, Kuşak-Yol Girişimi aracılığıyla Asya, Afrika ve Avrupa'da altyapı yatırımları yaparak diplomatik ilişkilerini ekonomik çıkarlarla güçlendirmekte ve Batı'nın küresel ağlarına alternatif tedarik koridorları oluşturmayı hedeflemektedir (Shambaugh, 2013, s. 49).

Söz konusu stratejilerin arka planında, Çin'in kendi ulusal güvenliğini garanti altına alma ve Amerika Birleşik Devletleri ile süregelen hegemonya mücadelesinde avantaj elde etme arzusu bulunmaktadır (Huan, 2021, s. 12-13). Salgın döneminde özellikle sağlık diplomasisi aracılığıyla aşı ihracatı yapan Çin, yumuşak gücünü pekiştirmenin yanı sıra küresel liderlik iddiasını da somut adımlarla teyit etmiştir (Çavuş & Öztürk, 2021, s. 391-392). Dolayısıyla, Sinovac aşısının dış ülkelere dağıtılması, yalnızca bir sağlık müdahalesi olarak değil, aynı zamanda Çin'in küresel etki alanını genişletme ve uluslararası imajını iyileştirme stratejisinin bir parçası olarak anlaşılmalıdır.

Bu çalışma, Sinovac aşısının Türk basınındaki temsillerini incelerken, medyada yer alan haberlerin yalnızca bilgi aktarımı yapmadığını, aynı zamanda toplumsal anlamlar ve algılar ürettiğini temel bir varsayım olarak kabul etmektedir. Bir başka deyişle, haber içerikleri yalnızca bir olayı aktarmakla kalmamaktadır. Haber içerikleri, habere konu olan olaya dair hangi anlamların öne çıkarılacağına, hangi bakış açılarının meşru kabul edileceğine ve kamuoyunun bu olguyu nasıl değerlendireceğine dair güçlü bir yönlendirme kapasitesine sahiptir (McQuail, 2010, s. 70-71). Bu bağlamda, temsil meselesine özellikle dikkat çekmek gerekir. Stuart Hall'un temsil anlayışı, medyanın olayları, olguları ya da nesneleri olduğu gibi yansıtan pasif bir araç değil; aksine, anlam üreten aktif bir mekanizma olduğunu savunmaktadır. Hall'a göre temsil, gerçekliğin nötr bir biçimde aktarılması değil; dil, kültür ve ideoloji aracılığıyla o gerçekliğin seçilmesi, çerçeveselenmesi ve yeniden düzenlenmesidir (Hall, 1997, s. 15-16). Yani medya, "olani" değil, "olması isteneni" belirli anlam kalıpları içinde sunmaktadır. Temsil bu yönüyle hem neyin görünür kılınacağını hem de bu görünenin nasıl anlaşılması gerektiğini belirleyen bir süreçtir (O'Shaughnessy, Stadler, & Casey, 2012, s. 28-29). Bu perspektiften bakıldığında, Sinovac aşısının Türk medyasında nasıl sunulduğu da yalnızca epidemiyolojik bir mesele değil; aynı zamanda sağlık politikalarının, ulusal çıkarların, ideolojik pozisyonların ve bilimsel otoriteye duyulan güvenin nasıl inşa edildiğiyle doğrudan ilişkili bir meseledir.

Bu temsil süreci yalnızca içerikle değerlendirildiğinde analiz yüzeysel bir değerlendirme ile sınırlı kalacaktır. Haberlerin başlık seçimi, metinde kullanılan sözcüklerin olumlu ya da olumsuz çağrışımları, hangi uzmanlara ne sıklıkla yer verildiği, hangi görüntülerin kullanıldığı ve hangi söylemlerin tekrarlandığı gibi unsurlar, temsilin sınırlarını çizmektedir (Schröder, 1995, s. 283-284). Örneğin bazı medya kuruluşlarında Sinovac, “erişilebilir ve yerleşik teknolojiye dayalı” bir çözüm olarak olumlu bir çerçeveye sunulurken; diğerlerinde “etkinliği belirsiz, siyasi ilişkilerle gelen” bir tercih olarak daha mesafeli ve kuşkulu bir temsile konu olmuştur. Bu farklılıklar, haber üretiminin arkasında yatan ideolojik yönelimlerle, ekonomik bağımlılık ilişkileriyle ve editoryal politika ile doğrudan bağlantılıdır. Bu çerçevede temsil yalnızca bir anlatı biçimi değil; aynı zamanda bir güç ilişkisidir (Machin & Mayr, 2023, s. 7-8). Medya, bu temsil pratikleri aracılığıyla yalnızca bilgiyi düzenlemekte, aynı zamanda belirli toplumsal değerleri, normları ve siyasi pozisyonları yeniden üretmektedir (Hall, 1997, s. 24-25). Sinovac haberlerinin nasıl temsil edildiği, bu anlamda hem halkın aşya ilişkin bireysel kararlarını hem de toplumun aşya dair genel tutumunu etkileme kapasitesine sahiptir. Dolayısıyla temsil, çalışmanın yalnızca çözümlemesini değil; doğrudan yöntemini, yorum çerçevesini ve tartışma zeminini de belirleyen kurucu bir boyut olarak ele alınmaktadır.

Sinovac’a ilişkin medyadaki temsiller yalnızca iç siyasal tartışmalarla sınırlı değildir. Pandemi koşulları, sağlık politikalarını ulusal sınırların ötesine taşıyarak, aşılarda aynı zamanda birer diplomatik araç ve küresel prestij nesnesi hâline getirmiştir (Taghizade, Chattu, Jaafaripooyan1, & Kevany, 2021, s. 4-5). Bu bağlamda, bir ülkenin hangi aşyayı, ne zaman ve nasıl tercih ettiği; yalnızca sağlık gerekçeleriyle değil, aynı zamanda uluslararası ilişkiler bağlamında stratejik bir tercih olarak da okunmalıdır. Pandemi döneminde ortaya çıkan bu yeni güç biçimini anlamak için Joseph Nye’nin “yumuşak güç” kavramı önemli bir çerçeve sunmaktadır.

Nye’a göre yumuşak güç, bir ülkenin diğer aktörler üzerinde zorlama ya da maddi baskı kurmaksızın; değerler, kültür, politika ve etik referanslar aracılığıyla etki yaratabilme kapasitesidir (Nye, 2004, s. 4-5). Geleneksel askerî ve ekonomik güç unsurlarının ötesinde, yumuşak güç; ikna, güven, sempati ve kültürel cazibe yoluyla işlemektedir. Pandemi döneminde aşılarda, bu kavramın somut örneklerinden biri hâline gelmiştir (Taghizade, Chattu, Jaafaripooyan1, & Kevany, 2021, s. 4-5). Artık aşılarda, yalnızca enfeksiyonu önleyen biyolojik çözümler değil; aynı zamanda bir ülkenin küresel aktörlük iddiasını, bilimsel yeterliliğini ve diplomatik yönelimlerini temsil eden araçlara dönüşmüştür (Huang, 2021, s. 7-8).

Türkiye’nin erken dönemde Çin menşeli Sinovac aşısını tercih etmesi ve bu tercihin medyada nasıl temsil edildiği, bu bağlamda stratejik ve sembolik açılarından büyük önem taşır. Bazı medya organları, bu tercihi “alternatif bir dış politika hamlesi” ya da “Doğu’ya yönelim” şeklinde olumlayan bir söylem geliştirirken; bazıları ise bilimsel belirsizlikler, ulusal güvenlik kaygıları ya da Batı merkezli aşılarda kıyaslama yaparak daha eleştirel bir bakış sunmuştur (Yıldırım, 2023, s. 1395-1396). Dolayısıyla, medyada Sinovac’a dair yapılan her temsil, yalnızca bir aşy ürününün değerlendirilmesi değil; aynı zamanda Türkiye’nin jeopolitik konumlanmasına, bloklar arası tercihin ve dış ilişkilerdeki stratejik pozisyonuna dair dolaylı bir tartışmadır. Bu çerçevede, çalışmada yöneltilen “Sinovac aşısı, Türk basınındaki haberlerde hangi temalar ve konular etrafında temsil edilmektedir?” sorusu, sadece içeriksel bir kod çözümlemesini değil; aynı zamanda bu temsillerin toplumsal, siyasal ve diplomatik anlamlarını da ortaya koymayı amaçlamaktadır. Medyada inşa edilen temsil biçimleri, belirli değerleri ve algıları dolaşıma sokarken, aynı zamanda kamuoyunun hem iç hem de dış politika bağlamındaki yönelimlerine dair güçlü bir yönlendirme gücüne sahiptir (Hall, 1997). Bu analiz, medya söylemlerinin sadece içerik düzeyinde değil, aynı zamanda anlam üreten ve toplumsal pozisyonları şekillendiren bir alan olarak nasıl işlediğinin anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden tematik analiz tekniği kullanılarak yürütülmüştür. Tematik analiz, özellikle metinsel içeriklerin yapılandırılmış bir biçimde incelenmesine olanak tanıyan ve tekrar eden örüntüler üzerinden anlam üretmeyi hedefleyen esnek fakat sistematik bir analiz yöntemidir (Braun & Clarke, 2008, s. 24-25). Bu çalışmada tematik analiz, Sinovac aşısının Türk basınındaki temsil biçimlerini ortaya koymak ve bu temsillerin hangi konu başlıkları etrafında şekillendiğini incelemek

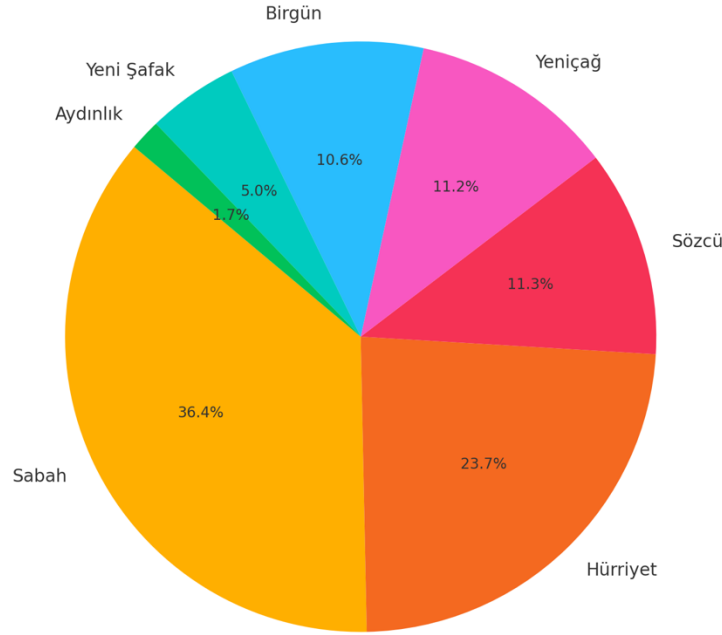
amacıyla tercih edilmiştir. Medya metnlerinin hem içeriksel hem de söylemsel boyutlarını ele alabilen bu yöntem, aşırıya dair kamu algısının medya aracılığıyla nasıl yapılandığını analiz etmeye olanak sağlamaktadır.

Araştırmanın deseni, nitel veri analizi çerçevesinde oluşturulmuş ve analiz süreci, Braun ve Clarke’ın (2008, s. 32-33) önerdiği altı aşamalı tematik analiz modeli temel alınarak yapılandırılmıştır. İlk aşamada, veri setindeki haber içeriklerine kapsamlı bir ön okuma yapılarak verilerle derinlemesine aşinalık kazanılmıştır. Bu süreç, haber metnlerinin genel yapısını ve anlatım kalıplarını kavramaya yönelik bir hazırlık niteliği taşımaktadır. İkinci aşamada, metinlerde yer alan anlamlı ifadeler ve dikkat çeken anlatı unsurları belirlenmiş; bu doğrultuda ilk kodlar oluşturulmuştur. Üçüncü aşamada ise bu kodlar arasında anlam ilişkileri kurularak temalar türetilmiş, dördüncü aşamada bu temalar tutarlılık ve bütünlük açısından yeniden gözden geçirilmiştir. Beşinci aşamada temalar tanımlanmış, her bir temanın temel anlatı çerçevesi ve taşıdığı anlam açıklanmış, böylece kodlama işlemi analitik bir düzleme oturtulmuştur. Son olarak, analiz sürecinde ortaya çıkan temalar bulgular bölümünde detaylandırılarak, medya temsillerinin içeriksel çeşitliliği ve söylemsel yönelimleri ortaya konmuştur. Bu aşamalar yalnızca teknik bir sınıflandırma aracı değil; aynı zamanda haber metnlerinin arka planındaki toplumsal ve ideolojik bağlamı görünür kılan bir analiz süreci olarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada kullanılan tematik analiz yöntemi, haber metnlerinin yalnızca içeriğini değil, aynı zamanda temsil edilen değerleri, güç ilişkilerini ve ideolojik konumlanmaları da ortaya koymak açısından işlevsel bir yaklaşım sunmaktadır (Terry, Hayfield, Clarke, & Braun, 2017, s. 20-21). Bu yönüyle çalışma, medyada yer alan sağlık temsillerinin çok katmanlı doğasını anlamlandırmaya yönelik bütüncül bir analiz çerçevesi sağlamaktadır.

Veri Kaynağı ve Toplama Süreci

Bu çalışmanın veri seti, 13 Ocak 2021 ile 13 Ocak 2022 tarihleri arasında Türkiye’de yayımlanmış olan dijital gazetecilik içeriklerinden oluşturulmuştur. Haberler, Google’ın haber platformu olan Google News üzerinden taranmış ve “Sinovac”, “Coronovac” ve “Çin aşısı” anahtar kelimeleri kullanılarak toplanmıştır. Toplanan veriler yalnızca haber metinleriyle sınırlı tutulmamış; aynı zamanda köşe yazıları, analiz içerikleri ve röportajlar gibi farklı türlerde gazetecilik ürünleri de veri havuzuna dâhil edilmiştir. Bu tür içeriklerin, yalnızca olay aktarımı değil, aynı zamanda gazetecinin öznel yorumlarını ve ideolojik duruşunu içermesi nedeniyle medya temsillerini çözümlemeye yönelik nitel analizler açısından değerli olduğu düşünülmüştür. Her bir içerik, yalnızca içerik bakımından değil, aynı zamanda başlık kullanımı, dil tonlaması ve anlatım stratejileri bakımından da analiz edilmiştir. Böylece haberlerin hem içerik düzeyindeki temaları hem de temsil biçimleri çok katmanlı bir yaklaşımla ele alınmıştır.

Şekil 1. Gazetelere Göre Sinovac Aşısını Konu Edinen Haber Sayısı (13 Ocak 2021 – 13 Ocak 2022)

Yukarıdaki grafik, Türkiye’de ulusal çapta yayın yapan yedi gazetede, 13 Ocak 2021 ile 13 Ocak 2022 tarihleri arasında Sinovac aşısına ilişkin yayımlanan haberlerin sayısal dağılımını göstermektedir. Google News arama motoru üzerinden “Sinovac”, “Coronavac” ve “Çin aşısı” anahtar kelimeleriyle gerçekleştirilen taramalar sonucunda elde edilen veriler, çalışmanın örneklem temelini oluşturmaktadır. Grafik, yalnızca haber yoğunluğunu değil, aynı zamanda medya organlarının aşı gündemine gösterdiği ilgi düzeyini ve içerik üretim pratiklerini de ortaya koymaktadır. Verilere göre, en yüksek haber yoğunluğu 1362 içerik ile Sabah gazetesinde görülmektedir. Bu gazetenin ardından 887 haberle Hürriyet, 423 haberle Sözcü, 419 haberle Yeniçağ, 397 haberle Birgün, 186 haberle Yeni Şafak ve 64 haberle Aydınlik gazeteleri gelmektedir. Bu çerçevede grafik, çalışmanın örneklem yapısının yalnızca istatistiksel değil, aynı zamanda ideolojik çeşitliliği de içerdiğini göstermekte; tematik analiz açısından medya temsili farklı boyutlarını değerlendirmeye olanak tanımaktadır.

Kodlama Süreci ve Tema Oluşturma

Veri seti üzerinde yapılan detaylı okuma sürecinin ardından haber metinleri, içeriksel olarak anlamlı parçalara ayrılarak açık kodlama tekniğiyle analiz edilmiştir. Kodlama sürecinde her bir haber metninde öne çıkan ifadeler, tekrar eden kavramlar ve dikkat çeken anlatım biçimleri belirlenmiş; bu ifadeler aracılığıyla haberlere özgü tematik örüntüler oluşturulmuştur. Bu analiz süreci, haberlerin yalnızca ne söylediğine değil, aynı zamanda nasıl ve hangi bağlamda söylediğine odaklanarak yürütülmüştür.

Kodlama ve tematik analiz süreci, MAXQDA 2022 yazılımı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Yazılım aracılığıyla her bir haber, anlamlı veri segmentlerine ayrılmış; kodların frekansları ve ortak görünümleri dikkate alınarak temalar gruplandırılmıştır. Bu dijital analiz aracı, verilerin sistematik biçimde işlenmesini, temaların daha net biçimde ortaya konmasını ve görsel kod haritalarının oluşturulmasını mümkün kılmıştır.

Analiz sonucunda, tüm veri seti, aşı tedariki ve dağıtımı, bilimsel değerlendirmeler ve güvenlik, ayrıcalıklı uygulamalar ve siyasal eleştiriler, medya temsili ve kamuoyu güveni ile pandeminin toplumsal etkileri olmak üzere beş ana tema etrafında toplanmıştır. Temalar, haberlerin yapısı, içeriği ve dil özellikleri temel alınarak türetilmiş; her biri, kamuoyuna yansıyan söylemin belirli bir yönünü temsil edecek biçimde yapılandırılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde, Sinovac aşısının Türk basınındaki temsiline ilişkin olarak gerçekleştirilen tematik analiz bulguları sunulmaktadır. Çalışmada yer alan yedi ulusal gazeteden elde edilen haber içerikleri, daha önce belirlenen beş ana tema çerçevesinde sistematik biçimde gruplandırılmıştır. Tematik yapılandırma sürecinde, haber metinlerinde tekrar eden söylem kalıpları, vurgulanan anlatı biçimleri, içeriklerin sunulduğu üslubu ve ideolojik yönelimleri dikkate alınmıştır. Her bir tema, yalnızca içeriksel benzerliklere değil; aynı zamanda söylemsel yoğunluk, temsil stratejileri ve kamusal mesaj niteliği bakımından da bütünlük arz eden kümeler olarak oluşturulmuştur. Analiz sürecinde, medya metinlerinde kullanılan dilin hangi anlamları ürettiği, hangi toplumsal imgeleri güçlendirdiği ve kamuoyuna nasıl yön verdiği incelenmiştir; böylece Sinovac’a ilişkin temsil biçimlerinin çok katmanlı yapısı ortaya konmuştur.

Aşı Tedariki ve Dağıtımı

Sinovac aşısının Türk basınındaki temsiline ilişkin analizde öne çıkan ilk tematik başlık, aşının tedariki ve dağıtım süreci olmuştur. Bu tema kapsamında, haber içeriklerinde hem aşılama sürecinin örgütlenmesine yönelik olumlu örneklerle hem de sistemdeki aksaklıklara işaret eden eleştirel söylemlere rastlanmaktadır. Medyanın bu çerçevede kurduğu dil, aşının yalnızca biyomedikal bir müdahale olmadığını, aynı zamanda kamu yönetimi kapasitesinin ve halk sağlığı politikalarının bir göstergesi olarak temellendirildiğini ortaya koymaktadır.

Eleştirel bakış açısıyla kaleme alınan haberlerde, devletin aşı tedarikindeki gecikmeleri ve bu durumun toplumsal bağışıklık üzerindeki olumsuz etkileri vurgulanmaktadır. Örneğin Sözcü gazetesi, 5 Şubat 2021 tarihli haberinde “Bazı illerde aşı stoku bitti, halk aşıya erişemiyor” ifadesiyle yerel yönetimlerin dağıtım planındaki yetersizliklerini vurgulamış; Birgün ise 12 Şubat 2021’de “Türkiye’de Covid-19 aşılama sürecinin yavaş ilerlemesi nedeniyle toplumsal bağışıklığın sağlanmasının uzun süreceği” başlığıyla aşılama stratejisinin planlamadaki eksikliklerine ve operasyonel aksaklıklara dikkat çekmiştir. Ayrıca Aydınlık, 25 Şubat 2021 tarihli “Merkezi yönetimin dağıtım stratejisindeki belirsizlikler, köylerde aşı bulunamamasına yol açtı” başlığıyla kırsal kesimdeki dağıtım sorunlarını merkezin koordinasyonsuzluğuna bağlayarak eleştirel bir alt metin sunmuş; bu tür haberler, sağlık hizmetlerine erişimde adalet ilkesine ve bölgesel eşitsizliklere işaret edebilmektedir.

Diğer yandan, iktidara yakın gazeteler devletin lojistik gücünü ve saha performansını öne çıkaran söylemlerle kamuoyuna umut aşılayan bir anlatı üretmiştir. Özellikle Sabah ve Yeni Şafak gibi yayın organlarında, aşının hızlı ve yaygın biçimde halka ulaştırıldığına dair haberlerin ağırlık kazandığı görülmektedir. Yeni Şafak, 15 Şubat 2021’de yayımlanan “1,2 milyon doz Sinovac aşısı Türkiye’nin dört bir yanına ulaştı” başlığıyla ulusal çapta bir başarı vurgusu yapmış; Sabah ise 7 Şubat 2021’de “Yenikapı Metro İstasyonunda iki tren arasında aşı uygulama noktası kuruldu” ifadesiyle yaratıcı ve erişilebilir lojistik çözümleri ön plana çıkarmıştır. Hürriyet gazetesi de 18 Şubat 2021 tarihli haberinde “Aşı tedarikinde aksaklık yaşanmadı; süreç planlandığı gibi işliyor” diyerek Sağlık Bakanlığı’nın sunduğu resmi veriler üzerinden olası gecikme iddialarını çürütmeye çalışmış, bu sayede merkezi yönetimin kriz yönetiminde etkin olduğu imajını pekiştirmeye yönelmiştir.

Bu tema altında ortaya çıkan iki yönlü söylem, medya organlarının ideolojik konumlanmalarının aşılama sürecinin temsil biçimlerini doğrudan etkilediğini göstermektedir. Bir yanda, kamusal sağlık hizmetlerine eleştirel yaklaşan Sözcü, Birgün ve Aydınlık gibi gazeteler dağıtım sürecindeki aksaklıkları ve eşitsizlikleri ön plana çıkararak güvenlik açığına işaret ederken; diğer yanda Sabah, Yeni Şafak ve Hürriyet gibi iktidara yakın gazeteler, devletin teknik kapasitesini ve organizasyonel etkinliğini vurgulayan iyimser bir çerçeveye süreci aktarmaktadır. Bu ikili yapı, aşı temsillerinin yalnızca sağlıkla ilgili olmadığını, aynı zamanda siyasi ve ideolojik boyutlar taşıdığını göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Aşının Güvenliği, Etkinliği ve Bilimsel Yorumlar

Sinovac aşısının Türk medyasındaki temsiline dair yapılan analizlerde öne çıkan ikinci tema, aşının güvenliği, etkinliği ve bilimsel değerlendirmeler çerçevesinde şekillenmiştir. Bu temada, haber metinlerinde sıklıkla bilimsel araştırmalara, uzman görüşlerine ve karşılaştırmalı etkinlik verilerine yer verilmiş; medyanın, sağlık alanında kamuoyunu bilgilendirme işlevini üstlenerek aşıya dair tereddütleri

gidermeye ve toplumsal güven inşa etmeye yönelik bir rol oynadığı görülmüştür. Bununla birlikte, farklı medya organlarının konuya yaklaşımı ve haber sunum biçimi, bilimsel bilginin ideolojik veya yönlendirici bir çerçevede nasıl araçsallaştırılabileceğini de ortaya koymaktadır.

Örneğin, muhalif yayın organlarının bir kısmı Sinovac’ın klinik verilerindeki belirsizlikleri öne çıkarmış ve diğer aşılarda karşılaştırmalar yaparak eleştirel bir bakış açısı üretmiştir. Sözcü gazetesinde, “Sinovac aşısının ikinci dozunun ardından kadınlarda %99, erkeklerde %97 oranında antikor geliştiği tespit edildi” ifadesi, aşıya dair olumlu bilimsel verileri kamuoyuna aktaran bir söylem olarak dikkat çektiği gibi (Sözcü, 10.03.2021). Diğer yandan, “Sinovac’ın Delta varyantına karşı yeterli antikor oluşturmadığı iddiaları tartışılıyor” başlıklı haberle (Sözcü, 10.03.2021) delta varyantı karşısında yetersizlik tartışmaları kamuoyuna duyurulmuş ve Sinovac’ın etkinliğine dair şüpheler gündeme gelmiştir. Yeniçağ gazetesi ise “BioNTech antikor düzeyini tam 20 kat artırıyor” başlığıyla (Yeniçağ, 14.03.2021) mRNA aşılılarıyla Sinovac arasındaki farkı vurgulayarak, halkın yüksek etkili aşı beklentisini güçlendirmeye yönelik bir çerçeve kurmuştur. Ayrıca Birgün, “Uzmanlar: Sinovac’ın koruyuculuğu, mRNA aşılarının gerisinde” diyerek (Birgün, 14.03.2021) Türkiye’deki bilim kurulu üyelerinden alıntılar yapmış, Aydınlık da “Sinovac aşısına dair karışık veriler: Bazı vakalarda antikor düzeyi beklenenden düşük” ifadeleriyle (Aydınlık, 18.03.2021) erken dönemdeki antikor araştırmalarındaki belirsizlikleri ön plana çıkarmıştır.

Buna karşılık, iktidara yakın gazeteler Sinovac’ın güvenlik profilini ve uluslararası onay süreçlerini öne çıkararak kamuda güven telkin etmeye çalışmıştır. Sabah gazetesi, “Bilim Kurulu: Sinovac güvenli ve etkin bir aşı” başlıklı haberinde (Sabah, 12.03.2021) Sağlık Bakanlığı’nın referans verdiği klinik çalışmalardan örnekler sunarken; Yeni Şafak ise “DSÖ, Sinovac’ı ‘acil kullanım’ için onayladı” diyerek (Yeni Şafak, 16.03.2021) Dünya Sağlık Örgütü’nün onay kararını vurgulamıştır. Hürriyet gazetesi de “Sinovac’ın ikinci doz sonrası antikor geliştirme oranı yüzde 95 olarak açıklandı” başlığıyla (Hürriyet, 20.03.2021) Türkiye’deki sağlık bakanlığı verilerini aktarmış ve aşının güvenilirliğini kuvvetlendirmeye yönelik bir çerçeve sunmuştur. Bu bağlamda, resmî veriler ve uluslararası otoritelerin onayları referans gösterilerek aşının güvenli olduğu mesajı kamuoyuna iletilmiştir.

Bu tema çerçevesinde medyanın bilimsel verilerin ve uzman görüşlerinin halka ulaştırılmasında oynadığı rol kadar, bu bilgilerin sunum biçiminin de önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Muhalif gazeteler, bilimsel verilerdeki şüpheleri ve karşılaştırmalı bulguları ön plana çıkararak eleştirel bir kamusal tartışma yaratırken; iktidara yakın gazeteler, resmi veriler ve uluslararası onaylarla aşıya yönelik güveni pekiştirmeye odaklanmıştır. Bu iki farklı yaklaşım, medya içeriklerinin yalnızca sağlık iletişimi ekseninde kalmayıp aynı zamanda toplumun aşıya yönelik değer yargılarını da şekillendiren güçlü aktörler olduğunu göstermektedir.

Ayrıcalıklı Aşı Uygulamaları ve Siyasal Eleştiriler

Ayrıcalıklı aşı uygulamaları ve siyasal eleştiriler teması, Sinovac aşısının dağıtım sürecinde “kimin öncelikli olduğu” ve “kritik grupların atlanıp atlanmadığı” üzerinden şekillenmiştir. Bu bağlamda muhalif çizgide konumlanan basın organları, aşılamanın yalnızca tıbbi bir süreç olmadığını, aynı zamanda politik bir kaynak dağıtım pratiğine dönüştüğü yönündeki endişeleri vurgulamışlardır. Örneğin Birgün’de yayımlanan “AKP’ye yakın veya zengin bazı kişilerin sırasını beklemeden aşı yaptırdığı belirtiliyor” ifadesi, aşılama politikasının eşitlik ilkesinden saptığına dair ciddi bir eleştiriye yansır. Bu haber, yalnızca bir iddiayı aktarmakla kalmayıp, toplumda kamu hizmetlerinin tarafsızlığına dair güvensizlik iklimi oluşturmuştur. Benzer şekilde Yeniçağ gazetesi, TURKOVAC’ın geliştirilme sürecinde “yandaşlık iddiaları”na dikkat çekerek yerli üretim aşı projesinin siyasal aktörler aracılığıyla ticarileştirildiğini ve bilimselliğinden uzaklaştığını savunmuştur. Aydınlık ise “Merkezi yönetimin dağıtım stratejisindeki belirsizlikler, köylerde aşı bulunamamasına yol açtı” gibi haberlerle kırsal alanlardaki ayrımcılığı işaret ederken, Birgün’ün “Sağlık çalışanları hâlâ aşı beklerken jet sosyete randevusuz aşılandı” başlığı üzerinden sağlık çalışanlarının ihmal edildiği eleştirisini öne çıkarmıştır. Bu haberler, bilim ve sağlık alanındaki kamu politikalarının iktidarın hegemonik ilişkiler ağı içinde nasıl araçsallaştırılabildiğini gözler önüne sermiştir.

Buna karşılık, iktidara yakın gazeteler eleştirileri meşruiyet zemininin dışına iterek “ayrıcalıklı

uygulama yok” algısı yaratmayı hedeflemiştir. Sabah’da “Devlete olan güveni zayıflatmaya yönelik kampanya yürütülüyor” başlığı, aşı karışıklığını siyasal bir manipülasyon aracı olarak çerçeveleyerek eleştirileri “güvenlik tehdidi” eksenine hapsederken, “Öncelikli grupların dışında kimsenin aşıya erişimi olmadı” manşetiyle (Sabah, 7 Nisan 2021) Sağlık Bakanlığı’nın yayımladığı resmi verilere dayanarak bu tür iddiaları geçersiz kılmıştır. Yeni Şafak da “Aşı için belirlenen grupların dışına çıkıldığının iddia edildiği yönündeki haberler asılsız çıktı” diyerek (Yeni Şafak, 10 Nisan 2021) muhalif eleştirileri yalanlamış; Hürriyet ise “Sağlık Bakanlığı: Öncelikler kesin çizgilerle belirlendi, kurallara riayet ediliyor” manşetiyle (Hürriyet, 12 Nisan 2021) ilgili düzenlemelerin bilimsel ve etik gerekçelere dayandığını vurgulamıştır. Bu yaklaşımlar, muhalif yayının “siyasal kayırmacılık” iddialarını resmi bir düzenleme ve etik gerekçeler ekseninde çürütme stratejisini ortaya koymaktadır.

Bu tema altında muhalif medya organları aşılama sürecini bir adalet meselesi olarak sunarken; iktidara yakın medya, güvenlik, istikrar ve milli çıkar kavramları üzerinden eleştirileri etkisizleştirmeye çalışmıştır. Böylece medya, Sinovac bağlamında yalnızca sağlık uygulamalarına dair bilgi aktarmakla kalmayıp aynı zamanda siyasal temsil ve ideolojik pozisyonlarını da kamusal alana taşımış, kamuoyunun “aşıya erişim hakkı” ve “politik kayırmacılık” algılarını şekillendirmiştir.

Aşının Medyadaki Temsili ve Kamuoyu Algısı

Medyanın toplumla kurduğu ilişki yalnızca bilgi aktarımı ile sınırlı kalmamakta; aynı zamanda bireylerin sağlıkla ilgili karar alma süreçlerini, algı dünyalarını ve normatif eğilimlerini de etkilemektedir. Sinovac aşısının Türk basınındaki temsili bu çok katmanlı etkileşimin izleri açıkça gözlemlenmektedir. Aşının medyadaki temsili ve kamuoyu algısı ekseninde öne çıkan içerikler, halkın aşı sürecine dair hem günlük yaşamla bağlantılı pratik sorularına yanıt veren rehber niteliği taşıyıp hem de duygusal bağ güçlendiren deneyim hikâyeleri üzerinden bir norm inşa etme işlevi görmüştür.

Örneğin muhalif yayın organlarında yer alan “Aşı oldum, şimdi nelere dikkat etmeliyim?” (Sözcü) ve “Kadınlar başta olmak üzere, Sinovac sonrası yan etki konusunda bilinçlendirme yapılmalı” (Birgün) gibi başlıklar, aşı sonrası döneme dair halkın merak ettiği sorulara uzman görüşleriyle yanıt sunarken, aynı zamanda yan etki algısını gündeme taşımıştır. Hürriyet’te “Adetliyen COVID-19 aşısı olunabilir mi?” sorusu, kadın sağlığına özgü kaygıları ele alarak aşıya dair teknik bilgiyi gündelik yaşama tercüme edip şeffaflık ve güven ortamı oluşturma çabasında olduğunu göstermiştir. Bu rehber içerikler, toplumun teknik bir halk sağlığı meselesi olarak algılaması gereken aşıyı, günlük tercih ve kaygı bağlamında ele alarak krizin yönetiminde halkı bilgilendirme işlevi üstlenmiştir.

Öte yandan, medya figürlerinin ve duygusal anlatıların öne çıktığı örnekler de, toplumsal normları ve davranış modellerini şekillendirmede etkili olmuştur. Yeni Şafak’ın “Yerli aşının ilk gönüllülerinden biri: Sevinçten ağladık” ifadesi, yalnızca bir klinik deneyi değil, milli gurur ve umut duygusunu ön plana çıkararak okuyucunun bilgiyle birlikte hissiyatına da hitap etmiştir. Köşe yazarlarının kişisel aşı tercihlerini açıklamaları da kararsız bireyler üzerinde yönlendirici bir etki yaratmış, medya figürlerinin rol model işlevini güçlendirmiştir. Bu tür içerikler, medyanın halkla doğrudan iletişim kurma kapasitesini, duygusal tonlar üzerinden kolektif davranışı biçimlendiren kültürel bir araç olarak kullandığını göstermektedir.

İktidara yakın gazetelerde ise benzer temalar, daha çok toplumsal güveni pekiştiren pozitif vurgularla doldurulmuştur. Sabah’ın “Ünlü sanatçılar Sinovac aşısı oldu” ve Yeni Şafak’ın “Sağlık Bakanı’nın eşi de Sinovac oldu” başlıkları, toplumun statü sahibi kesimlerinin aşılama süreçlerine katılımını öne çıkararak “aşı güvenli ve kabul gören bir uygulama” algısını yaratmayı hedeflemiştir. Hürriyet’te “Sinovac sonrası işine dönen doktorların deneyimleri” başlığı ise, sağlık çalışanlarının teyidi üzerinden toplumsal güveni kuvvetlendirmeyi amaçlamıştır. Bu anlatılarda, seçilen temsil figürleri ve olumlu deneyimler aracılığıyla okurların aşıya dair tereddütlerinin azaltılması ve aşı karşısında güven hissinin pekiştirilmesi amaçlanmıştır.

Bu tema çerçevesinde medyanın bilimsel verileri gündelik dile tercüme eden rehber yayınları, duygusal bağlılık yaratan deneyim hikâyeleri ve seçilen normatif figür sunumları, aşının yalnızca teknik bir halk sağlığı meselesi olmadığını; aynı zamanda bireylerin kendilerini ve toplumla ilişkilerini tanımladıkları,

normlar inşa eden kültürel bir anlatıya dönüştürdüğünü göstermektedir. Böylece medya, aşı temsillerini hem bilgi hem de his boyutunda şekillendirerek toplumsal davranış ve algı dünyasını doğrudan etkilemiştir.

Pandeminin Toplumsal Etkileri ve Aşı Dışındaki Sağlık Gündemi

Pandeminin Toplumsal Etkileri ve Aşı Dışındaki Sağlık Gündemi teması, COVID-19'un yalnızca bir aşı meselesi olarak değil; sağlık sistemlerinin kapasitesini zorlayan, toplumsal yapıyı etkileyen ve kırılgan grupların risklerini görünür kılan çok boyutlu bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır. Medya içeriklerinde, Sinovac bağlamındaki haberlerin ötesine geçilerek sağlık altyapısındaki aksaklıklar, bireysel deneyimler ve sosyal adaletsizlikler de tartışma zeminine taşınmıştır. Bu anlama hizmet eden en önemli haberler, pandemi koşullarında hastanelerin doluluk oranlarını, bireylerin pişmanlık ve uyarı hikâyelerini, kronik hastalar ve diğer kırılgan kesimlere yönelik uyarıları ele almıştır.

Örneğin Birgün'ün "Yoğun bakım doluluk oranı arttı, yer bulmakta zorlanıyoruz" başlığı (Birgün, 05.04.2021), sağlık sisteminin sınırlarını kamusal bir alarm çağrısıyla görünür kılmıştır. Bu haber, aşırı "koruyucu" bir önlem olarak göstermenin ötesinde, yoğun bakım alanlarının doluluk sınırına ulaşmasının bir halk sağlığı krizine işaret ettiğini vurgulamıştır. Hürriyet'in "COVID geçiren gebelerin hepsinden aynı cümleyi duyuyoruz: Keşke aşı olsaydım" başlıklı haberi (Hürriyet, 06.04.2021) ise, bireysel pişmanlık anlatılarını kolektif bir sağlık mesajına dönüştürerek, duygusal deneyimlerin karar süreçlerindeki etkisini ortaya koymuştur. Bu tür içerikler, bilimsel uyarıların ötesine geçerek insan hikâyeleri üzerinden kamuoyunda ikna ve farkındalık yaratmayı amaçlamıştır.

Ayrıca kronik rahatsızlıkları olan kesimler ve diğer kırılgan grupların durumuna dair haberler de medyada geniş yer bulmuştur. Yeniçağ'ın "Böbrek hastalarına çok önemli koronavirüs uyarısı" başlığı (Yeniçağ, 12.04.2021) kronik hastalar için özel önlemler gerekliliğini vurgularken, Birgün'ün "Kronik hastalar için özel önlemler alınmalı" haberi (Birgün, 10.04.2021) bu kesimin pandeminin yarattığı krizden nasıl etkilendiğine ışık tutmuştur. Aydınlık'ın "Zayıf bağışıklık sistemi olanlar için yeni yönergeler" içerikleri (Aydınlık, 14.04.2021) uzun süreli risk gruplarına yönelik uyarı ve bilgilendirmeler yaparken, Yeniçağ'ın "Pandemi sürecinde psikolojik destek hattı kuruldu" başlığı (Yeniçağ, 15.04.2021) ruh sağlığı ve sosyal dayanışma meselelerini görünür kılmıştır. Bu haberler, aşıya erişim kadar pandeminin psiko-sosyal ve kronik sağlık boyutlarına da vurgu yaparak, toplumsal adalet ve kamusal sorumluluk tartışmalarını beslemiştir.

Muhelif yayın organları bu haberlerinde, devletin sağlık hizmetlerindeki eksikliklerine vurgu yaparken pandemiye "sağlıkta eşitsizlik ve altyapı yetersizliği" üzerinden eleştirmiş; aşı dışında da toplumun en kırılgan kesimlerinin "hayatta kalma mücadelesi" verdiği algısını beslemiştir. Buna karşılık iktidara yakın gazeteler, krize yönelik müdahale ve destek mekanizmalarını öne çıkaran haberlerle "devletin dayanıklılığı ve koordinasyon kapasitesi" imajını güçlendirmeye çalışmıştır. Örneğin Sabah'ın "Hastaneler tam kapasite çalışıyor, yeni alanlar açıldı" başlığı (Sabah, 08.04.2021), sağlık sisteminin esnek yapısını; Yeni Şafak'ın "Pandemi sürecinde mobil sağlık ekipleri kırsala indi" içeriği (Yeni Şafak, 12.04.2021) coğrafi engelleri aşan hizmet modellerini öne çıkarmıştır. Hürriyet'in "Evde bakım hastalarına özel ilaç dağıtım paketi hazırlandı" başlığı (Hürriyet, 14.04.2021) ise risk gruplarına yönelik devlet destekli programları vurgulayarak krizin yönetildiği algısını pekiştirmeye odaklanmıştır.

Bu temada medyanın hem sağlık altyapısının sınırlarını hem de bireylerin duygusal ve toplumsal deneyimlerini kamusal tartışmaya taşıdığı; aşı temsillerinin ötesinde pandemi kaynaklı sağlık ve sosyal sorunları ideolojik bir çerçevede yorumladığı görülmektedir. Medya bu içeriklerle halkın kriz algısını şekillendirirken, aşı uygulamasının bir "koruyucu önlem" olarak gerekliliğini vurgulayıp toplumsal dayanışma ve kamusal sorumluluk çağrıları da üretmiştir. Böylece Sinovac aşısının haber metinlerinde genişleyen anlam evreni, sadece teknik bir halk sağlığı meselesi değil; eşitlik, etik, sosyal ve psikolojik boyutlarıyla toplumsal yapıyı dönüştüren bir kriz anlatısına dönüşmüştür.

SONUÇ

Bu çalışma, Sinovac aşısının Türk basınındaki temsillerini incelemek suretiyle, medyanın pandemi sürecindeki rolünü ve toplumsal algıyı nasıl şekillendirdiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma, medyanın yalnızca haber aktaran bir araç olmanın ötesinde, anlam üreten, toplumsal davranış kalıplarını etkileyen ve kamuoyunun yönelimlerini biçimlendiren bir aktör olarak işlev gördüğü fikrinden hareketle kurgulanmıştır. Tematik analiz tekniğiyle yürütülen bu araştırma kapsamında, farklı siyasal ve ideolojik çizgilere sahip medya organlarında yayımlanan haber içerikleri sistematik bir biçimde taranmış ve değerlendirilmeye alınmıştır.

Elde edilen bulgular neticesinde, Sinovac aşısına ilişkin söylemlerin aşı tedariki ve dağıtımı, aşının güvenliği ve bilimsel değerlendirmeler, ayrıcalıklı aşı uygulamaları ve siyasal eleştiriler, medyadaki temsil ve kamuoyu algısı, pandeminin toplumsal etkileri olmak üzere beş ana tema etrafında yoğunlaştığı tespit edilmiştir: Bu temalar çerçevesinde yapılan analizler, medyanın yalnızca epidemiyolojik bilgi transferi yapmakla kalmayıp aynı zamanda ideolojik pozisyonlarını, toplumsal değer yargılarını ve siyasal görüşlerini de haber içeriklerine yansıttığını göstermektedir.

Farklı gazetelerde aynı olaya ilişkin kullanılan söylem çerçevelerinin çeşitlilik arz ettiği; hatta bazı durumlarda doğrudan söylemsel çatışmaların yaşandığı görülmüştür. Örneğin, aşılama süreci bazı medya organlarında merkezi otoritenin etkinliğini ve koordinasyon başarısını vurgulayan bir şekilde sunulurken, bazı gazetelerde ise devletin yapısal yetersizliklerine, organizasyon eksikliklerine ve aşı eşitsizliklerine odaklanan eleştirel bir dil kullanılmıştır. Bu çerçeve farklılıkları, medyada yer alan içeriklerin salt gerçeklikten ziyade, içerik üreticisinin ideolojik eğilimleriyle biçimlendiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Aşının güvenliği ve etkinliği konularında yayımlanan haberlerin büyük bir bölümü teknik bilgi ve uzman görüşlerine dayandırılrsa da kullanılan karşılaştırmalı dilin kamuoyundaki güven algısını dolaylı olarak etkilediği gözlemlenmiştir. Özellikle Sinovac ile Biontech gibi aşılamanın etkinlik oranlarının yan yana sunulduğu içeriklerde, Sinovac aşısı zaman zaman bilimsel verilerin bağlam dışı kullanımı yoluyla itibarsızlaştırılmıştır. Bu durum, medya içeriklerinde kullanılan dilin ve çerçevelemenin, halkın sağlıkla ilgili kararlarını doğrudan etkileyebilecek potansiyele sahip olduğunu göstermektedir.

Araştırmada öne çıkan bir diğer önemli bulgu, ayrıcalıklı aşı uygulamaları ve bu uygulamalara yönelik siyasal tepkilerdir. Bu konu, özellikle muhalif basın organlarında daha görünür biçimde ele alınmış; hükümete yakın çizgide yayın yapan medya kuruluşlarında ise devlet otoritesini meşrulaştırıcı, eleştirileri bastırıcı söylemler ön plana çıkmıştır. Bu söylem ayrışması, Türkiye’de medya üretiminin yalnızca habercilik ilkeleriyle değil; ekonomi-politik güç dengeleri, siyasal angajmanlar ve ideolojik pozisyonlar çerçevesinde şekillendiğini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Bunun yanı sıra, halkı bilgilendirmeye yönelik rehber niteliğinde haberler, duygusal anlatılarla zenginleştirilmiş kişisel deneyim paylaşımları ve ünlü kişilerin aşı tercihlerine dair açıklamaları, özellikle kararsız bireylerin ikna edilmesinde etkili olmuştur. Bu tür içerikler, halk sağlığı iletişiminde teknik bilginin ötesinde, duygusal ve kültürel öğelerin de önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Medya, bu anlamda kamuoyunun güvenini tesis etmeyi hedefleyen stratejik söylemler üretmiş ve sağlık politikalarının topluma benimsetilmesinde aracılık rolü üstlenmiştir.

Pandemi sürecinin yalnızca bir sağlık krizi değil; aynı zamanda toplumsal eşitsizliklerin ve kırılganlıkların daha görünür hale geldiği bir sosyal kriz olarak da medyada temsil edildiği gözlemlenmiştir. Yoğun bakım kapasitesinin doluluğu, kronik hastaların ve risk gruplarının yaşadığı zorluklar, çocuklar ve hamile bireyler gibi hassas grupların yaşadığı mağduriyetler, haber içeriklerinde pandemiyle bağlantılı sosyal sorunları gözler önüne sermiştir. Bu çerçevede medya, yalnızca bilgi veren bir araç değil; aynı zamanda toplumsal farkındalığı artıran, sorunları görünür kılan ve çözüm arayışlarını kamusal tartışmaya taşıyan bir aktör olarak işlev görmüştür.

KAYNAKÇA

- Allison, G. (2014). *Destined for War: Can America and China Escape Thucydides's Trap?* Houghton Mifflin Harcourt.
- Antwi-Boasiako, I. (2022). Vaccine diplomacy game: The race for soft power. *Technological University Dublin*.
- Barlas, G., Öztürk, H., Pehlivanlı, G., & Aydın, S. (2021). Turkey's response to COVID-19 pandemic: strategy and key actions. *Turkish Journal of Medical Sciences*, 3150-3156.
- Braun, V., & Clarke, V. (2008). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 77-101.
- Couldry, N., & Hepp, A. (2018). *The mediated construction of reality*. John Wiley & Sons.
- Çavuş, S., & Öztürk, M. (2021). Kovid-19'un ABD-Çin ilişkilerine etkisini Trump'ın Twitter'daki Hakikat Ötesi Siyaseti Üzerinden Okumak. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 389-403.
- Hall, J. S. (1997). *Representation: Cultural representations and signifying practices*. Sage.
- Huan, Q. (2021). The Pandemic and the Transformation of Liberal International Order. *Journal of Chinese Political Science*, 1-26.
- Huang, Q. (2021). The pandemic and the transformation of liberal international order. *Journal of Chinese Political Science*, 1-26.
- Kalçık, T., & Bayrak, Ü. A. (2020). Covid-19 Salgınının Yönetilmesinde Sosyal Medya Kullanımı: Sağlık Bakanı Fahrettin Koca'nın Resmi Twitter Hesabı Üzerine Bir Analiz. *Electronic Turkish Studies*.
- Lipsky, P. Y. (2020). COVID-19 and the Politics of Crisis. *International Organization*, E98-E127.
- Machin, D., & Mayr, A. (2023). *How to Do Critical Discourse Analysis : A Multimodal Introduction*. Sage Publications.
- McQuail, D. (2010). *McQuail's mass communication theory*. Sage Publications.
- Nye, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. Public Affairs.
- O'Shaughnessy, M., Stadler, J., & Casey, S. (2012). *Media & Society*. South Melbourne: Oxford University Press.
- Schröder, K. C. (1995). Book reviews : Norman Fairclough, Media Discourse. London: Edward Arnold. *European Journal of Cultural Studies*, 285-290.
- Shambaugh, D. (2013). China Goes Global: The Partial Power. *International Relations of the Asia-Pacific*.
- Sparke, M., & Levi, O. (2022). Competing Responses to Global Inequalities in Access to COVID Vaccines: Vaccine Diplomacy and Vaccine Charity Versus Vaccine Liberty. *Clinical Infectious Diseases*, 86-92.
- Taghizade, S., Chattu, V. K., Jaafaripooyan, E., & Kevany, S. (2021). COVID-19 Pandemic as an Excellent Opportunity for Global Health Diplomacy. *Frontiers Public Health*, 655201.
- Terry, G., Hayfield, N., Clarke, V., & Braun, V. (2017). *Thematic Analysis*. The SAGE handbook of qualitative research in psychology.
- Yıldırım, U. T. (2023). Public Policies against the Covid-19 Pandemic: The United Nations, The European Union and Türkiye. *Turkish Academic Research Review*, 1383-1406.
- Yavuz, E. (2020). COVID-19 aşılı. *Turkish Journal of Family Practice*, 227-234.